LA/Minna Levander 8.3.2021

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaaliturvasta Japanin kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 12/2021 vp)

Sopimuksen pääasiallinen sisältö

Japanin ja Suomen välisen sosiaaliturvasopimuksen asialliseen soveltamisalaan kuuluvat Suomen osalta työeläkejärjestelmän vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä koskeva lainsäädäntö sekä työttömyysvakuutusta koskeva lainsäädäntö. Työttömyysturva kuuluu sopimuksen soveltamisalaan vain siltä osin kuin on kyse työttömyysvakuutuksen alaisuuteen kuulumisesta ja työttömyysvakuutusmaksujen maksamisesta. Japanin osalta sopimusta sovelletaan kansaneläkejärjestelmään ja työntekijöiden eläkevakuutusjärjestelmään sekä Japanin työvakuutusjärjestelmään sisältyvään työttömyysvakuutukseen.

Sopimus sisältää määräyksiä sovellettavasta sosiaaliturvalainsäädännöstä. Lähtökohtana on työskentelyvaltion lainsäädännön soveltaminen. Sen mukaan työntekijä tai yrittäjä, joka työskentelee sopimusvaltion alueella, kuuluu kyseisen työn osalta tämän valtion lainsäädännön piiriin. Pääsäännöstä merkittävimpänä poikkeuksena on työntekijöiden ja yrittäjien lähettämistä koskevat määräykset. Sopimuksessa on määräyksiä myös merenkulkijoiden ja lentohenkilökunnan vakuuttamisesta ja tällöin lähtökohtana on työnantajan kotipaikan mukaan määräytyvät lainsäädäntö. Virkamiehiä koskevan määräyksen mukaan sopimusvaltion toisen sopimusvaltion alueelle työskentelemään lähettämä virkamies tai virkamiehenä pidettävä henkilö pysyy ensiksi mainitun sopimusvaltion lainsäädännön alaisuudessa.

Sopimus turvaa eläkeoikeuksia määräyksillä vakuutuskausien huomioon ottamisesta ja eläkkeiden maastaviennistä. Vakuutuskausien huomioon ottamisella on merkitystä erityisesti Japanin eläkeoikeuden saavuttamisessa. Japanissa oikeus vanhuuseläkkeeseen edellyttää kymmenen vuoden ja leskeneläke 20 vuoden vakuutusaikaa. Kausien huomioon ottamista koskevien määräysten perusteella henkilön Japanissa täyttämiin vakuutuskausiin voidaan tarvittaessa laskea mukaan Suomen vakuutuskausia, jolloin Japanin lainsäädännön vaatimus vakuutusajasta täyttyy ja henkilö saavuttaa oikeuden eläkkeeseen. Suomen työeläkkeiden osalta vakuutuskausien huomioon ottamisella on vähäisempi merkitys, mutta esimerkiksi määritettäessä oikeutta työuraeläkkeeseen voidaan sopimuksen perusteella ottaa huomioon Japanissa täytetyt vakuutuskaudet työuraeläkkeen edellytysten mukaisessa työssä. Vaikka sopimus edellyttää Japanin vakuutuskausien huomioon ottamista tarvittaessa, työeläkkeen määräytyminen perustuu kansalliseen lainsäädäntöön, eikä sopimus sisällä Suomen työeläkkeen laskentaan liittyviä erityismääräyksiä.

Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisalaan kuuluvat eläkkeet myönnetään ja maksetaan toisen sopimusvaltion alueella asuvalle henkilölle. Eläke maksetaan sopimusvaltiosta myös kolmannen valtion alueella asuvalle henkilölle,
jos eläke maksettaisiin sinne oman maan kansalaiselle. Suomen työeläkelainsäädännön mukaan eläkkeet maksetaan eläkkeensaajalle hänen asuinvaltiostaan riippumatta. Myös Japanin lainsäädännön mukaan eläkkeen maastavienti on pääsääntöisesti mahdollista, mutta verovaroin rahoitettujen työkyvyttömyyseläkkeiden maastavientiä on rajoitettu. Sopimus varmistaa eläkkeiden maastaviennin mahdollisista kansallisen lainsäädännön rajoituksista huolimatta.

Sopimuksella luodaan Suomen ja Japanin viranomaisten välille menettelyt hallinnollisesta yhteistyöstä ja avusta sopimuksen toimeenpanemiseksi. Eläkehakemus jätetään asuinmaan laitokselle ja eläkehakemusmenettely etenee Suomen ja Japanin yhteyselinten kautta. Myös sovellettavaa lainsäädäntöä koskien sopimus mahdollistaa todistukset, joiden avulla erityisesti lähetetyt työntekijät ja yrittäjät voivat osoittaa kuuluvansa lähtövaltion sosiaaliturvaan työskennellessään tilapäisesti toisen sopimusvaltion alueella.

Eläketurvakeskuksen kanta

Eläketurvakeskus on osallistunut sopimuksen neuvotteluprosessiin sen kaikissa vaiheissa ja pitää sopimuksen tavoitteita ja sopimuksen toimeenpanosta sovittuja menettelyjä kannatettavina.

Eläketurvakeskus tulee toimimaan sosiaaliturvasopimuksen mukaisena yhteyselimenä ja välittää Japaniin eläkehakemuksen sekä vakuutuskausitodistuksen haettaessa eläkettä Japanista sopimuksen perusteella. Vastaavasti haettaessa Japanista käsin Suomen työeläkettä, Eläketurvakeskus välittää Japanista saadun eläkehakemuksen toimivaltaiselle työeläkelaitokselle Suomessa. Työeläkelaitos ratkaisee eläkehakemuksen ja antaa päätöksen Suomen työeläkkeestä.

Eläketurvakeskus on myös toimivaltainen laitos ratkaisemaan, voidaanko sosiaaliturvasopimuksen perusteella Japaniin lähetettävään työntekijään ja yrittäjään, ilma- tai merialuksella työskentelevään henkilöön taikka virkamieheen soveltaa Suomen lainsäädäntöä. Eläketurvakeskus antaa hakemuksesta todistuksen Suomen sosiaaliturvalainsäädännön soveltumisesta, jos sopimuksen mukaiset edellytykset täyttyvät.

Eläkehakemuksiin ja sovellettavaan lainsäädäntöön liittyvät menettelysäännökset vastaavat vakiintunutta käytäntöä sosiaaliturvasopimusten toimeenpanossa. Sopimus turvaa Suomen ja Japanin välillä liikkuvien henkilöiden eläkeoikeuksia ja helpottaa eläkkeenhakijoiden asemaa. Sopimuksen keskeinen tavoite välttää kaksinkertaisia vakuutusmaksuja osaltaan edesauttaa suomalaisten yritysten kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla ja helpottaa yritysten hallinnollista taakkaa erityisesti työntekijöiden lähettämissäännösten kautta.